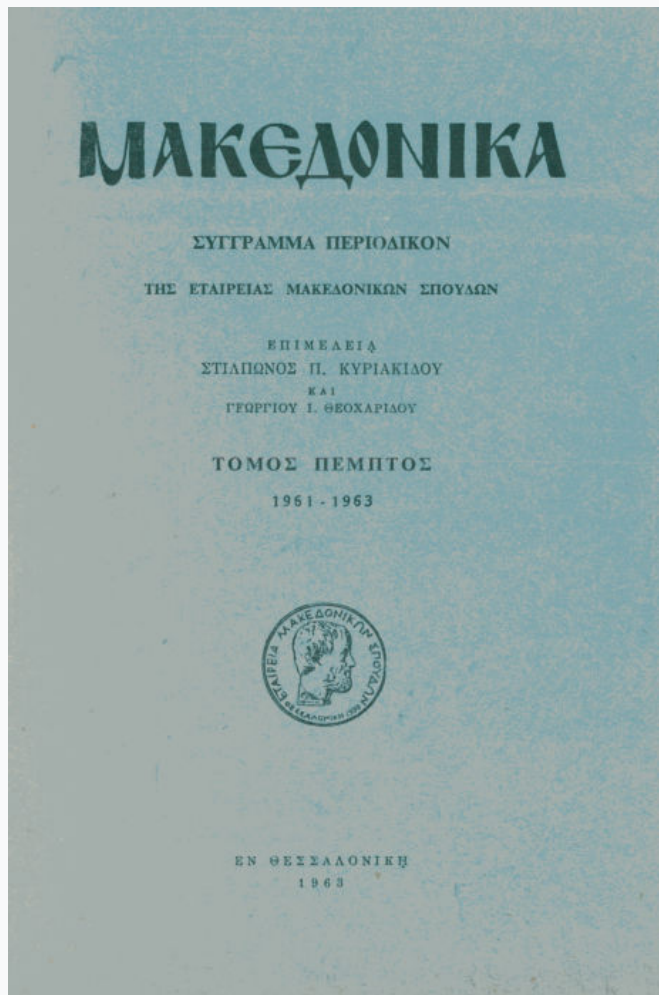

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Διαλεκτικά Μακεδονίας

Α. Γ. Τσοπανάκης

doi: [10.12681/makedonika.804](https://doi.org/10.12681/makedonika.804)

Copyright © 2014, Α. Γ. Τσοπανάκης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσοπανάκης Α. Γ. (1963). Διαλεκτικά Μακεδονίας. *Μακεδονικά*, 5(1), 448–457.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.804>

ΔΙΑΔΕΚΤΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στόν 2. τόμο τῶν «Μακεδονικῶν» εἶχα δώσει μιὰ περιγραφὴ τῶν κυριώτερων χαρακτηριστικῶν τοῦ ιδιώματος τῆς Σιατιστίας, τῆς κοινόπολης ποὺ βρίσκεται στὴ Δ. Μακεδονία, ἀνάμεσα στὴν Κοζάνη καὶ τὴν Καστοριά, σὲ ὕψος 900 μέτρων¹. Σὲ μιὰ πολὺ σύντομη εἰσαγωγὴ τόνιζα τὴν σημασίαν τοῦ ιδιώματος καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ διεξοδικὰ καὶ τὸ λεξιλόγιο, ποὺ παρουσιάζει πολλὰ κα' ἐνδιαφέροντα ἀρχαῖκα καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Δὲν εἶδα ἀκόμα καμιά μελέτη ἢ συλλογὴ, ποὺ νὰ δείχνη ὅτι ἡ προτροπὴ μου ἐκείνη ἔπιασε τόπο· ἐλπίζω ὅμως πάντα πὼς οἱ Σιατιστινοὶ, μορφωμένοι, δραστήριοι καὶ φιλόδοξοι καθὼς εἶναι καὶ ἀγαποῦν πολὺ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους, ὅπου κα' ἂν βρίσκωνται, δὲν θ' ἀφήσουν νὰ χαθῇ ὀριστικὰ ὁ ἰδιωματικὸς τους πλοῦτος. Αὐτοὶ εἶναι οἱ πιὸ κατάλληλοι γι' αὐτὴ τὴ δουλειά—ἐννοῶ κυρίως τοὺς φιλόλογους—καθὼς καὶ γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν τοπωνυμίων. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς ἔχει ἕνα πρόσθετο καὶ σημαντικό ἐνδιαφέρον, ὅτι περιέχει πολλὰ στοιχεῖα ποὺ εἶναι πολύτιμα καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἰδιαίτερα. Γιατὶ ἡ καλύτερη ἀπόδειξη γιὰ τὸν Ἑλληνισμό τῆς Μακεδονίας καὶ στὴν ἀρχαία ἐποχὴ εἶναι ἡ ἐπιβίωση διαλεκτικῶν στοιχείων, ποὺ ἀνάγονται στὴν ἀρχαιότητα καὶ κληροδοτήθηκαν σὲ εὐθεῖα γραμμὴ ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες διαλέκτους στὶς σημερινές, ποὺ τὶς συνεχίζουν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχω ἐκφέρει σὲ πολλὰς εὐκαιρίας καὶ μὲ ἐπιμονὴ τὴν γνώμη, ὅτι δὲν χάθηκαν οἱ ἀρχαῖες διαλέκτοι, πιὸ συγκεκριμένα ὅτι ἐπιζεῖ ἀκόμα μέσα στὴ νότια ἑλληνικὴ διαλεκτικὴ ζώνη ἡ ἀρχαία δωρικὴ διάλεκτος ἀπὸ τὴ Ρόδο - Κρήτη - Πελοπόννησο - Ἐφτάνησα - Ἡπειρο (παραλία) ὡς τὴν Κάτω Ἰταλία², καὶ ὅτι καὶ στὴν αἰολικὴ διαλεκτικὴ ζώνη πρέπει νὰ ἀποδοθῇ σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ σημερινὴ μορφή τῶν βόρειων ιδιωμάτων³. Μὲ αὐτὲς τὶς προ-

¹ Α. Γ. Τσοπανάκης, Τὸ σιατιστινὸν ἰδίωμα, Μακεδονικά τόμ. 2, 1950, 266 - 298.

² Βλ. Agapitos G. Tsopanakis, La phonétique des parlers de Rhodes (Texte und Forschungen z. byz. -neugr. Literatur Bd. 40), Athen 1940 pp. XXXIV κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκης, Κοινὴ - Ροδιακὰ ἰδιώματα. Ρόδος 1948, 17-18.—Eine dorische Dialektzone im Neugriechischen, Byz. Z. 48, 1955 σ. 49-72.—Βυζαντινὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα στὴν Κωνσταντινούπολη, Ἐπιστ. Ἑπετ. Φιλ. Σχολῆς 8, 1960.

³ Byz. Z. 48, 1955, 53.

υποθέσεις και μὲ μιὰ παράλληλη κι' ἔξ' ἴσου βασική, στὴν ὁποία πιστεύουμε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα πού ἔχουμε ὑπόψη μας: ὅτι ἡ ἀρχαία μακεδονικὴ διάλεκτος ἦταν αἰολικὴ, ἀνάμεικτη μὲ δωρικὰ στοιχεῖα, πού ἔμεινε ἀρχαϊκὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού κατέρρευσε ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ περιοχὴ ἔμεινε ἀπομονωμένη στὶς παρυφῆς τοῦ ἑλληνόφωνου κόσμου, πέρα ἀπὸ τὸν Ὀλύμπο, ἑλληνόφωνη κι' αὐτὴ μὲ ἔντονο ἀρχαϊκὸ χρῶμα, ὥσπου ν' ἀρχίσῃ ξανά μὲ τὶς νέες συνθήκες τῆς προκλασικῆς καὶ κλασσικῆς ἐποχῆς ἡ νέα ἐπαφή. Ἡ ἀπομόνωση αὐτὴ διατήρησε, ὅπως ἦταν φυσικὸ, τὴν διάλεκτο ἀρχαϊκὴ (πβλ. τοπων. *Ἡμαθία* ἀπὸ τὸ *ἤμαθος*—κυπρ. *Ἀμαθοῦς*—, *ψάμαθος* κλπ., τὸν σχηματισμὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ δωδεκάθεου γύρω ἀπὸ τὸν Ὀλύμπο, πού θὰ ἦταν ἀδύνατος ἀπὸ τὴν νότια Ἑλλάδα κλπ.), ὅπως ἔμειναν ἀργότερα ἀρχαϊκὲς οἱ ἑλληνικὲς διαλέκτοι τοῦ Πόντου, τῆς Καππαδοκίας, τῆς Κάτω Ἰταλίας, τῆς Τσακωνιάς, μὲ διαφορετικὴν ἢ κάθε μιὰ φυσιογνωμία, γιατί διαφορετικὴ ἦταν ἡ ἀρχαία διαλεκτικὴ τους βάση. Οἱ διαφορὲς αὐτές, πού ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ σήμερα, ἐπηρεάσθηκαν, μὰ δὲν ἰσοπεδώθηκαν, ἀπὸ τὴν Κοινὴ καὶ διατηρήθηκαν σὲ πάρα πολλὲς περιπτώσεις.

Μὲ τὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα πού ἀκολουθοῦν, ἀπὸ τὴν μιὰ συμπληρώνω τὶς παρατηρήσεις μου γιὰ τὸ σιατιστινὸ ἰδιῶμα, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μαζὶ μὲ ἄλλες πρὸ συνηθισμένες, προσφέρω καὶ μερικὲς λέξεις, πού ἔχουν κάποια μοναδικότητα (*μπλάζω*, *γλαφτήρι*), καὶ μπορεῖ ν' ἀποτελοῦν γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας μακεδονικῆς διαλέκτου, τόσο ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ χρόνου ὅσο κι' ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ τόπου.

*ἀλιμουλίχνη** (<ἀνεμολίχινον), «τὰ χρήματα γίν'καν ἄ.»=ξοδεύτηκαν ἄσκοπα. Τὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ (2,184) σημειώνει τὴν λ. (ἀπὸ τὴν Μακεδονία) καὶ τὴν θεωρεῖ γένους θηλυκοῦ ἀνάγοντάς την μάλιστα σὲ ὑποθετικὸ τύπο **ἀνεμολίχνη*¹ «ἐκ τοῦ οὐς. *ἄνεμος* καὶ *λίχνη*». Ἀλλὰ οὐσιαστικὸ *λίχνη* δὲν ὑπάρχει στὰ νέα ἑλληνικά, ὅσο ξέρω, οὔτε *λίχμη* στὰ ἀρχαῖα καὶ ὕστερα τί σύνθετο θὰ ἦταν αὐτό; παρатаκτικὸ *ἄνεμος* + *λίχνη* (τοῦ τύπου *πορτοπαράθυρα*, *μαχαιροπίρουνα*), ἢ ὑποτακτικὸ (τοῦ τύπου *ἀνεμαγκάστρι*); Γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι β' συνθετικὸ πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ θέμα τοῦ λιχμίζω > *λιχνίζω*, καὶ τὸ οὐσιαστικὸ ὅλο, οὐδετέρου γένους.

ἀμαρούκοντους (<**ἀμαρούκντος*) «*ἔφυνεν ἄμ.*»=χωρὶς νὰ προφτάσῃ νὰ πῇ τίποτε, βιαστικά. Ἡ λ. εἶναι ἀθησαύριστη στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ (δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ βρεθῇ στὸ ρ. *μαρουκιοῦμαι*), ἀν καὶ τὴν ἀναφέρει ἥδη ὁ Μπουντῶνας στὴν μελέτη του «Περὶ τοῦ ἰδιώματος Βελβενδοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ»², ὁ ὁποῖος δίνει ἀρχικὸν τύπο **ἀμηρύνκτος*. Εἶναι ἀλλή-

¹ Χωρὶς παραπεμπτικὸ δελτίο στὸ λήμμα *ἀλιμουλίχνη*, ὥσάν νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ξέρη ἐτυμολογία ἐκεῖνος, πού θὰ ψάξῃ νὰ βρῇ τὴ λέξη (καὶ γιατί ὄχι *ἀνεμολίχμιον*, τότε;). Ἐλπίζω ὅτι ὁ κ. Καλλέργης θὰ δώσῃ ἕνα τέλος καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀτοπο.

² Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, τόμ. 1, 1892, σ. 72.

συνάντησε (= πού θά τὸν συναντήσῃ). Κι' αὐτὸ εἶναι ἀθησαύριστο στὸ Ἰστορικό Λεξικό (σύμφωνα μὲ τὸ σύστημά του, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ στὸ λήμμα ἀντάω). Ὁ Μπουντώνας (ἐ.ἀ. σ. 96) ἀναφέρει τὴν λ. ἀπὸ τὸ Βελβεντό μὲ ἐνεστωτικό τύπο *ντένου* καὶ μὲ συνώνυμο τὸ *μπλάζου - ἔμπλαξα*, γνωστὸ μὲ τὴν ἴδια σημασία καὶ στὴν Σιάτιστα (βλ. παρακάτω). Μὲ τὸ ρ. *ντῶ*, *ντένου* πρέπει νὰ συνάψουμε καὶ τὴ μετοχὴ *παντιχοόμενος*, πού ἀναφέρεται μόνον στὴν παροιμία «*αἰλὶ στὸν πανδιχοόμενο τῆς γειτονιάς τοῦ δείπνου*» (ὄνομ. ὁ *δείπνος*)=*ὀλίμονο σ' ἐκεῖνον πού θέλει νὰ ζήσει περιμένοντας τὸ φαγητὸ τῶν γειτόνων*, δηλ. ἀπὸ τὶς φροντίδες ἄλλων. Ἡ παροιμία εἶναι βυζαντινὴ, ὅπως σημειώνει ὁ Ν. Πολίτης (Παροιμ. 1,25 *ἀηλὶ τὸν ἐκδεχόμενον τὸ γόμα ἐκ τὸ χωρίον*, ἀθωνικὴ συλλογὴ).

Πρέπει νὰ προσέξουμε καὶ στὶς δύο παραλλαγὲς τὸν μέσο ἐνεστωτικό τύπο τῆς μετοχῆς, πού δὲν ἐπέζησε, καθὼς ξέρουμε, στὴν νεοελληνικὴ γραμματικὴ, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς διαλεκτικοὺς τύπους, πού ἀποκρυσταλλώθηκαν μὲ ἐπιθετικὴ σημασία: *ἀξιαζόμενος* (Θυσ. Ἀβρ. 687 καὶ Ροδ. ἰδ.=*ἀξιόλογος: ἀξιος κι' ἀξιαζόμενος*), *ἀφτούμενος* *δανλὸς καὶ γαφτ.* δ. Ροδ. ἰδ.=*ἀναμμένος, ἀνθρώπος βασταζόμενος* (=εὐπορος), *γυριζόμενος* (*χρόνο γυριζόμενος*=*ὅλο τὸν χρόνο*), *δεχόμενος* (=δεκτός, καὶ τὰ καλὰ *δεχόμενα* καὶ τὰ κακὰ *δεχόμενα*), *ἀθρῶπος καταστάμενος* (*καθίσταμαι*)=*ὥριμος, καθούμενος* (=καθιστός) καὶ: «*στὰ καλὰ καθούμενα*», στερεότυπη φράση (=ἐνῶ ἦμουν, ἦμασταν ἦσυχοι, ἀμέριμνοι)¹, *κειττούμενος*=*ἐξαπλωμένος*, «*τὰ κακὰ κειττούμενα κι' οἱ σκύλλοι τρῶν-τα*» (=τὰ ἀφύλακτα πράγματα παθαίνουν ζημιές), τὰ *λαλούμενα* (=τὰ μουσικὰ ὄργανα), τὰ *πατούμενα* (=τὰ ὑποδήματα γενικά), τὸ *πετάμενο*: «*οὔτε πούλλιν πετάμενο*» (=κανένα ζωντανὸ δὲν ὑπῆρχε), τὰ *πετούμενα* (=τὰ ἱπτάμενα): «*ἀπ' ὅλλα τὰ πετούμενα ὁ ψύλλος ἔχει χάρη*», *ἀνθρώπος ποφανούμενος* (=διαπρεπής, ἐπιφανής), *στεκούμενος* (=ὄρθιος), *τρεχόμενος* *λογαριασμός* (ὅχι *τρεχόμενος*!), ἀλλὰ καὶ *τρεχάμενο νερό*.²

Εἶναι λοιπὸν πιθανὸν ὁ τύπος *παντεχοόμενος* νὰ προέρχεται ἀπὸ συμφυρμὸ ἀπὸ τὰ *ἀπαντῶν* + *ἐκδεχόμενος*, δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ ὁ παρᾶλληλος σχηματισμὸς ἀπὸ τὸ *ἀπαντέχω* (πβλ. *ἄφτω - ἀφτούμενος*, *τρέχω - τρεχόμενος*), τὸ ὁποῖο ὁ Χατζιδάκης, ἀποκρούοντας τὴν παραγωγή τοῦ Κοραῆ, τὸ παράγει ἀπὸ τὸ *ὑπ-αντ-έχω* (MNE 1, 333 - 34). Τὸ ρῆμα αὐτό, μὲ τὴν σειρὰ του, δὲν φαίνεται καὶ τόσο ἀπλό. Ὑπάρχει βέβαια τὸ οὖσ. *ἀπαντοχὴ* (=προσδοκία, ἐλπίδα), ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ οἱ τύποι *παντεχαίνω*, καὶ στὰ Ροδ. ἰδ. *παντήχγω*, ἄορ. *ἐπάντηξα* (=συναντῶ), καὶ *παντῶ - ἐπάντησα* (=διώχνω, τὰ ζῶα, τὶς ὄρνιθες), πού πρέπει νὰ ἀναχθοῦν καὶ τὰ

¹ Τῶν πραγμάτων καλῶς ἐχόντων.

² Καὶ *ζωὴ χαρισάμενη*=εὐχάριστη, εὐτυχισμένη, ἀπὸ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη... καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι *ζωὴν χαρισάμενος*».

δυνὸ στὸ ὑπαντιάω. Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ ἀπλὸ ντήχνει - ἔντηξε (:τριτοπρόσωπο ἔντηξεμ με, σε κλπ. =μοῦ κατέβηκε, βάλθηκε), ποὺ κι' αὐτὸ ἴσως πρέπει νὰ ἀναχθῇ στὸ ἀντιάω. Ὁ σχηματισμὸς τῶν τύπων ἔντηξε - ἐπάντηξα καὶ ὕστερα ντήχνει, παντήχνω δὲν παρουσιάζει ἰδιαιτερές δυσκολίες, γιατί εἶναι γνωστὸς ὁ δωρικός (καὶ ὕστερα ἀναλογικός) σχηματισμὸς τοῦ ἀορ. καὶ τοῦ μέλλοντα σὲ - ξα, -ξω, ὅχι μονάχα στὰ συμφωνόληκτα ρήματα (οὐρανιζόληκτα διώκω - ἐδίωξα - διώχνω, δράττομαι - ἔδραξα - ἀδράχνω, ἐμπήγγνμι - ἐνέπηξα - ἔμπηξα - μπήχνω καὶ μπήγω καὶ μπήζω), ἀλλὰ καὶ σὲ φωνηεντόληκτα¹ καὶ σὲ διάφορα ἄλλα, στὰ νέα ἑλληνικά (πβλ. ψαύω - ἔψαυσα - ἔψαφα - ἔψαξα - ψάχνω, πλέω (ἀρχή. καὶ Ροδ. ἰδ.) - ἔπλευσα - ἔπλεψα Ροδ. ἰδ., ἔπλεξα (Χατζ. ΜΝΕ 1,283) πλέχω κοινό, προωθέω - προέωσα - *πρώωσα - *ἔπρωξα - *πρώχνω > σπρώχνω κοινὸ - ἔσπρωξα (στὰ Ροδ. ἰδ. πτώθω καὶ πιώνω ἀπὸ τὸν ἀορ. ἔππωσα < ἄπωσα τοῦ ἀπωθέω).² Γι' αὐτὸ ὑποψιάζομαι ὅτι καὶ τὸ ἀπαντέχω πορεῖ νὰ ἀποτελῇ μιὰ ἀναλογικὴ ὑποχώρηση ἀπὸ τὸ παντήχνω - ἐπάντηξα - παντέχω, πβλ. εἶχα - ἔχω, ἔμεινα - μένω, κλπ. Ὁ Χατζηδάκης σημειώνει τοὺς τύπους ἔφταιξα - φταίχω ἀπὸ τὸ Λιβύσι (ΜΝΕ 1, 286) καὶ τοὺς τύπους ἀπανταίνω ἀπὸ τὴν Ἀχαΐα καὶ τὴν Κάτω Ἰταλία (Morosi, Stud. 170) «ἀντὶ ἀπαντῶ κατὰ τὸ προβαίνω, πηγαίνω, συντυχαίνω, λαχαίνω κττ.», καὶ τὸν τύπο «ἀπαντεχαίνω παρὰ τὸ ἀπαντέχω (=ὑπ-αντ-έχω, πβλ. ἀπαντοχή...) πάντως κατὰ τὸ περιμένω, ἀναμένω, προσμένω» κατανταίνω ἀντὶ καταντῶ κατὰ τὸ καταστένω» (ΜΝΕ 1,297). Κι' αὐτὰ ὅμως μᾶς ὀδηγοῦν περισσότερο πρὸς τὸ ὑπαντιάω παρὰ πρὸς τὸ ὑπ-αντ-έχω, τὸ ὁποῖο ἐπὶ πλέον εἶναι ἀμάρτυρο, ἐνῶ δὲν θὰ ἔπρεπε, μιὰ ποὺ εἶναι τόσο συχνὸ ρήμα, ἐνῶ τὸ ὑπαντιάω εἶναι μαρτυρημένο.

ἀδοκήθηκα (ἀδοκοῦμι < δοκεῖ μοι;) = ἔδοξέ μοι, μοῦ φάνηκε, ἢ θυμήθηκα.

γλαφτῆρ³ - γλαφτῆρίζου. γλαφτῆρι εἶναι ἡ ξύλινη, στρογγυλὴ ἢ τετραγώνη ἀπλὴ σφραγίδα μὲ τὸν σταυρὸ καὶ τὸ ἸϢ ΧϢ ΝΙΚΑ χωρισμένο στὰ τέσσερα τετράγωνα τοῦ σταυροῦ, ἢ ἡ συνθετότερη μὲ ἀνάγλυφες παραστάσεις (Ἅγιος Γεώργιος κττ.), ποὺ εἶναι χαράγμενη ἀρνητικὰ (μῆτρα) καὶ δίνει τὴν θετικὴν παρὰστάση, ὅταν σφραγιστῇ ἐπάνω στὸ ψωμί ἢ στὴ λειτουργιὰ (στὴν Ρόδο τυπάρι). Στὸ Βελβεντὸ (Μπουντῶνας, ἔ.ἀ. 106) «φλασῆτηρὸ τὸ (σφαγιστήρ) = σφραγιστήριον τῶν προσφορῶν». Τὸ ρ. γλαφτῆρίζω παράγεται ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ καὶ δηλώνει τὴν πράξη. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον ὅτι τὸ οὐς. μᾶς διασώζει ἕναν ἀρχαῖο τεχνικὸ ὄρο, τὸ οὐς. κολατῆρ (nomen agentis ἀπὸ τὸ ρ. κολάπτω), ποὺ σήμαινε τὴν σμίλη μὲ τὴν ὁποία χάρασαν στὸ μάρμαρο γράμματα κττ. (πβλ. Λουκ. Ἐνύπν. 13 καὶ μοχλία

¹ Πβλ. Ahrens, De dial. Dor. σ. 89-91, ὅπου καὶ ὑπαντάξαι Ὑούχ. καὶ ἀπαντάξαι Ἀρχύτ. (p. 41 Hart), ποὺ ὁ Ahrens τὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὸ ἀντιάω..

² Καὶ τὸ ἔσπρωξα καὶ τὸ ἔππωσα ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ πληθυντικοῦ (*ἐπρώσαμεν).

καὶ γλῶφια καὶ κοπέας καὶ κολαπτῆρας ἐν ταῖν χερσὶν ἔξεις)¹. Τὸ ρ. κολάπτω ἦταν ἀρκετὰ εὐχρηστο στὶς σημασίες τσιμπῶ μετὸ ράμφος (πβλ. *δρυοκολάπτης*), χτυπῶ μετὴν ὀπλή, δαγκάνω κττ., ἀλλὰ καὶ μετὶς σημασίες τοῦ γλῶφω, χαράσσω γράμματα (πβλ. Α.Π. 9, 341 καὶ εἰς αἰγείρον ἐκείναν |γράφει ἐκόλαψε)². Ἐχομε ἐπομένως ἐδῶ ἕναν ὑποκοριστικὸ τύπο τοῦ κολαπτῆρ μετὴν κατάληξη -ιον καὶ μιὰ σημασιολογικὴ ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ μυτερὸ ἐργαλεῖο ποὺ χαράζει γράμματα, στὸ ἐργαλεῖο ποὺ ἀποτυπώνει γράμματα, σὰν νὰ τὰ χαράζει κι' αὐτὸ στὴν μαλακὴ ζύμη, μολονότι δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχῃ καὶ στὸ ἀρχαῖο κολάπτω ἡ σημασία τῆς ἀποτύπωσης μετὶ χτύπημα· πβλ. IG 14, 952 τὸ δὲ δόγμα τόδε κολάφαντες ἐς χαλκώματα δύο, τὸ μὲν ἐν ἀναθέμεν κλπ. (*Ακράγας)· πβλ. καὶ Πολέμων 1, 30 ...τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ἀναγραφῆναι εἰς στήλην λιθίνην, καὶ τοὺς στεφάνους κολαφθῆναι καὶ ποιήσασθαι τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν (Δημητριάδα).

Οἱ ἐπιγραφές προέρχονται ἀπὸ δωρικὰ καὶ αἰολικὰς χῶρες, δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀναγκαῖος λόγος νὰ πιστέψουμε ὅτι τὸ οὐσ. καὶ τὸ ρ. ἦταν μόνο διαλεκτικά. Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι, σὰν τεχνικοὶ ὄροι ποὺ ἦταν, εἶχαν εὐρύτερη ἐπαγγελματικὴ διάδοση, τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τὸ ξαναβρίσκουμε μόνο στὴν Μακεδονία ἔχει τὴν σημασίαν του.

Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξη παρουσιάζει τὸ πρόσθετο ἐνδιαφέρον τῆς κώφωσης ἐνὸς δευτερογενεῦς ου (ἕστερα δηλ. ἀπὸ τὴν στένωση τοῦ ο σὲ ου· κολ->κουλ->κλ-), ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχομε ἀκόμα μερικά παραδείγματα στὴν Σιάτιστα: κατωσιανῶνιον> κατωσαγῶνι> κατσαοῦλι (ἡ τροπὴ -οῦνι>-οῦλι ἴσως ἀναλογικὴ) καὶ ἐπώνυμο ὁ Κατσαούνης (ἀπὸ παρατσούκλι) (βλ. καὶ τσαγκαρ'σούλ)³. γιὰ τὴν τροπὴ κλ->γλ- (καὶ κ + ρ, β, γ, δ) βλ. Meisterhans, Gramm. d. att. Inschr.² σ. 82-83, ὅπου ὑπάρχουν παραδείγματα ἀπὸ τὸν 5. π.Χ. αἰ. καὶ ἀργότερα, καὶ Mayser, Gramm. d. gr. Pap. 1, 226-27 μετὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἐλληνιστικὴ καὶ μεταγενέστερη ἐποχὴ. Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι ἄγνωστο καὶ στὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα (βλ. Tsorpanakis, La phonétique des parlers de Rhodes. Athen 1940, σ. 124, —Τὸ ἰδιῶμα τῆς Χάλκης, Ρόδος 1948 σ. 43). Μιὰ τελευταία ὑποχρέωση θὰ ἦταν νὰ προσέξουμε μήπως τὸ φλαστηρὸ τοῦ Βελβεντοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ σφραγιστηρὸν (·)· ὁ σχηματισμὸς σφραγιστήρι -*σφραγιστηρὸν μοῦ φαίνεται δύσκολος, (ὥπως δύσκολη μοῦ φαίνεται καὶ ἡ παραγωγὴ γλαφτήρι - γλαφτηρὸν), ὅχι ὅμως καὶ ἡ φωνητικὴ τροπὴ σὲ *βλαχτηρὸ>*βλαστηρὸ>φλαστηρὸ.

διάδρουμονς, ὁ, εἶναι ὁ μεγάλος σύρτης, πίσω ἀπὸ τὶς (αὐλὸς) πορτες, ποὺ περνιέται ἀπὸ ἕναν τοῖχο μέσα στὸν ἄλλο καὶ ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ ἕνα τετραγώνον δρύινο δοκάρι· «βάλε τοὺ διάδρουμονς»=ἀμπάρωσε. Ἡ λ. πρωτο-

¹ Βλ. καὶ L— J⁹, Greek-Englisch Lex. ἐ.λ.

² Βλ. καὶ L— J⁹, Greek-Englisch Lex. ἐ.λ.

εμφανίζεται στὸν Αἰσχύλο ὡς ἐπίθετο (Ἑπτ. 191 *τάσδε διαδρόμους φυγὰς*), καὶ ὡς ἐπίθετο τὴν χρησιμοποιοεῖ κι' ὁ Εὐριπίδης (Ἡλ. 1156 *διαδρόμου λέχους*, Βάκχ. 591 *εἶδετε λάϊνα κίοισιν ἔμβολα διάδρομα*¹), ἐνῶ ὁ Λουκιανὸς (Ἰππίας 6) τὴν χρησιμοποιοεῖ ὡς οὐσιαστικό (=διαδρομή, πέρασμα, σὰν τμήμα ἐνὸς λουτροῦ), περιῖπου ὅπως καὶ στὰ νέα ἑλληνικά (ὁ *διάδρομος* τοῦ *σπιτιοῦ*=τὸ στενόμετρο πέρασμα ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ δωμάτια). Ὑποθέτω ὅτι ἡ χρῆσις τῆς λέξης στὴν Μακεδ. εἶναι ἀρχαϊκὴ καὶ προῆλθε ἀπὸ τὸ ἐπίθετο, ἐφ' ὅσον αὐτὸ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ μὲ ἓνα οὐσιαστικό γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸν σύρτη ποὺ περνᾷ ἀπὸ *τῇ μιᾷ μεριά* *στὴν ἄλλη, πέρα ὡς πέρα* (=διάδρομος). Ἐνα τέτοιο ἀρσενικό οὐσιαστικό μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ λ. *μοχλός*, ὅπως τὴν χρησιμοποιοεῖ ὁ Θουκυδίδης π.χ. (2,4,3 *ἀντὶ βαλάνου χρησάμενος ἐς τὸν μοχλόν*, ἐνν. τῆς πύλης τοῦ κάστρου, 4, 111, 2 *αἱ κατὰ τὴν ἀγορὰν πύλαι τοῦ μοχλοῦ διακοπέντος ἀνεφόντο*), οἱ ἐπιγραφεῖς (IG 1², 313, 126) καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς (πβλ. L-J⁹ Gr.-Engl. Lex. ἑ.λ.). Ἀπὸ τὴν συνεκφορά λοιπὸν ὁ *διάδρομος μοχλός* ἔμεινε μόνον ὁ *διάδρομος* καὶ οὐσιαστικοποιήθηκε.

κατσαούλι, βλ. *γλαφτήρι* στὸ τέλος.

μπλάζω - *ἐμπλαξα* = *πέφτω* ἀπάνω σὲ κάποιον, συναντῶ ξαφνικὰ κάποιον. Τὸ ρ. σημειώσαμε ἤδη (βλ. ντῶ) ὅτι εἶναι γνωστὸ καὶ στὸ Βελβεντό. Νομίζω πὼς εἶναι κοινὸ τουλάχιστο καὶ στὴν ὑπόλοιπη Δ. Μακεδονία². Εἶναι κι' αὐτὸ ἓνα ἄλλο δείγμα τῆς συντηρητικότητας τῶν ιδιωμάτων καὶ τῆς διαλεκτικῆς συνέχειας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ. Εἶναι τὸ ρ. *ἐμπλήττω* στὸν δωρ. τύπο *ἐμπλάσσω*. Ἀπὸ τὸν ἀόρ. *ἐνέπλαξα* - *ἐνεπλάξαμεν* > *ἐμπλάξαμεν*-*ἐμπλαξα* σχηματίσθηκε ἐνεστώτας *μπλάζω*, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα *σπάω-ἐσπασα-σπάζω*³, *ἀμάω-ἐμασα-μάζω*⁴, *ἔσταξα-στάζω* κλπ. Στὰ Ροδ. ιδιώματα, Δωδεκαν., Θήρα, Κάρπαθο, Ἰκαρία κ.ἀ. σώθηκε τὸ ρ. *μπλῶ* καὶ *μπλάζω*, *διαμπλῶ* καὶ *διαμπλάζω*, ἀόρ. *ἐμπλασα*, *ἐδιάμπλασα*, ποὺ δὲν ἔχει καμιά σχέση οὔτε ἐτυμολογικὴ οὔτε σημασιολογικὴ μὲ τὸ *σιατιστινόν*, ἂν καὶ κατὰ περίεργη σύμπτωση καὶ τὰ δυὸ εἶναι δωρικά ὑπολείμματα. Τὸ δωδεκανησιακὸ *μπλάζω* (μιβ. καὶ ἀμιβ.) προῆλθε ἀπὸ τὸν ἀόρ. *ἐπλησα* ἢ *ἐνέπλησα*, δωρ. *ἐπλάσα* (ἀπὸ τὰ πρόσ. τοῦ πληθ. *ἐνε-πλάσαμεν* > *ἐμπλάσαμεν*) τοῦ *πίμπλαμι*,⁵ σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενο σχῆμα, καὶ σημαίνει: *χύνω* νερὰ ἢ *χύνονται* τὰ νερὰ ἀπὸ ὑπερεκχειλισμοῦ, *σκορπίζω* ἀλεύρι, ρῶζι,

¹ Ο D o d d s, Euripides Bacchae, Oxford, Clarendon Press, 1954, σ. 143, ἐρμηνεύει «you saw how yonder stone lintels upon the columns gaped apart».

² Γιὰ τὴν Κοζάνη μου τὸ βεβαιώνει ὁ κ. Φόρης. Ἀπὸ τὴν Κύπρο τὸ μαρτυρεῖ ὁ Σ α κ ε λ λ ά ρ ι ο ς, Κυπριακά 2, 738.

³ Βλ. Χ α τ ζ η δ ά κ η, ΜΝΕ 1,274 κξξ.

⁴ Βλ. Τ σ ο π α ν ά κ η, Συμβολή στὴν ἔρευνα τῶν ποιητικῶν λέξεων, αἱ γλῶτται, Ρόδος 1949 σ. 52-54.

⁵ Βλ. Τ σ ο π α ν ά κ η, ἑ.ἀ. 53.

σιτηρά, όπου από την σημασία του παραγεμίζω περνούμε στην άμέσως επόμενη του ξεχειλίζω, χύνομαι, σκορπίζομαι.

Τὸ σιατιστινὸν (δυτικομακεδονικὸ) καὶ κυπριακὸν *μπλάζω-ἐμπλαξα* προέρχεται, καθὼς εἶπαμε, ἀπὸ τὸ *ἐμπλάσσω*, καὶ ἡ σημασιολογικὴ του σύμπτωση μὲ τὸ ἀρχαῖο εἶναι χτυπητή. Ὁ Ἡσύχιος παραδίνει τοὺς τύπους *ἐμπλήξαι· ἐμπεσεῖν, ἐγγίσαι καὶ ἐνιπλήξαντες· ἐμπελάσαντες πλησιάσαντες ἢ ἐπιπλήξαντες*, ὅπου ἔχουμε (στὸν δεῦτερο τύπο) μιὰ μείωση τῆς σημασιολογικῆς ἔντασης τοῦ *ἐμπλήσσω* μὲ τὴν ἐρμηνεία *ἐμπελάσαντες* (ποὺ ἀναφέρεται πιθανῶς στὸ δημηρικὸν *τάφρω καὶ σκολόπεσσιν ἐνιπλήξαντες ὄρνκτῃ*, Ο 344).

Τὸ *ἐμπελάζω* αὐτὸ φαίνεται πὼς σώθηκε στοὺς τύπους *ἐμβελῶ, μβε-λῶ* καὶ *ἀμβελῶ* στὴν Κάτω Ἰταλία μὲ τὴν σημασία *προσεγγίζω*¹ καὶ πρᾶπει νὰ τὸ ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὸ μακεδονικὸ καὶ κυπριακὸ *μπλάζω*, γιατί ἡ σημασία τους εἶναι διαφορετικὴ καὶ γιατί θὰ χρεαζόμασταν νὰ τὸ δικαιολογήσουμε φωνητικὰ μὲ δύο τρόπους· ἕναν γιὰ τὴν Κύπρο καὶ ἄλλον γιὰ τὴν Μακεδονία: στὴν Μακεδονία ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ στένωση τοῦ *ε* σὲ *ι* *μπιλάζω* καὶ ὕστερα ἀντικανονικὴ κώφωσή του, ἐνῶ γιὰ τὴν Κύπρο θὰ ἔπρεπε νὰ στηριχθοῦμε στὸν νόμο τοῦ Kretschmer (Βερενίκη > Φερνίκη, σκόρο, δον > σκόρδον κτλ). Κοινὴ ἐρμηνεία καὶ στὶς δύο περιπτώσεις παρουσιάζει δυσκολίες, γιατί στὴν Κύπρο δὲν ἰσχύουν οἱ νόμοι τῶν βόρειων ἰδιωμάτων· ἐνῶ στὴ Μακεδονία, ὅπου θὰ πρέπη νὰ μπορῇ νὰ ἰσχύῃ ὁ νόμος τοῦ Kretschmer, πρέπει νὰ πᾶμε πολὺ μακριὰ γιὰ νὰ δικαιολογήσουμε ἔτσι τὸ φαινόμενο, πρὶν δηλαδὴ ἀπὸ τὴ στένωση τοῦ *ε* σὲ *ι* (παραβλέποντας συγχρόνως τὴν ἀνωμαλία τῆς κώφωσης τοῦ ὕστερογενεοῦς *ι* καὶ τὴν σημασιολογικὴ διαφορά). Ἀπεναντίας τὸ κοινὸ ἀρχαῖκὸ(-δωρικὸ) ὑπόστρωμα καὶ στὴν μακεδονικὴ καὶ τὴν κυπριακὴ διάλεκτο δικαιολογεῖ καλύτερα καὶ τὴν κοινὴ φωνητικὴ μορφή καὶ τὴν ὅμοια σημασία.²

ξεμέτουχος (<ξεμέτοχος)=ἀδιάφορος, ἀσυγκίνητος. «*Παναῖα μ', πῶς εἶν' ἔ. οὐ κόσμους!*» (πβλ. καὶ Μπουντώνας, ἔ.δ. 95, ὁ ὑπὸ ἀφροντισίας βραδυκίνητος). Τὸ ἐπίτετο τὸ βρίσκουμε μὲ κάποια σημασιολογικὴ παραλλαγή καὶ στὴν Ρόδο (καὶ ἐπίρρ. *ξεμέτοχα*)=ὁ ξέγνιαστος, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει πάρει εἴδηση· «ἤμουν *ξεμέτοχος*». Ἡ σύνθεση φαίνεται νὰ εἶναι μεταγενέστερη, ἀπὸ τὸ *μέτοχος* μὲ τὴν πρόθεση *ξε-* (Ἰχι < *ἐκμέτοχος).

ξικίζον· ἐξέκισα καὶ *ξικῶ*=ξεσχίζω. Ἡ παραγωγή ἀπὸ τὸ *ξε-σχίζω* εἶναι δυνατὴ ἀπὸ ἀνομοίωση.

δκαχτους ἐπίθ. =δλόιδιος. «δ. ὁ μπαμπάς του». Ὁ Μπουντώνας (ἔ.

¹ Rohlf s, Fw. 631=annähern.

² Στὴ μελέτη ποὺ ἀνάφερα στὴν σελ. 454, σημ. 4, χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ *μπλάζω*=συναντιῶ, τὸ ταῦτιςα μὲ τὸ κατωϊταλικὸ *ἐμβελῶ* κτλ. καὶ τὸ προσέγγισα πρὸς τὸ *ἐμπελάζω*. Νομίζω ὅτι ἡ σημερινὴ τακτοποίηση καὶ ὁ διαχωρισμὸς εἶναι πολὺ πρὸ ἱκανοποιητικὰ.

ἀ. 98) τὸ ἀναφέρει ἀπὸ τὴν Σιάτιστα ἐπίσης προσθέτοντας «καὶ ἐπιτατ. ἀλόκαχτους=δλόκαχτος», χωρὶς ἀπόπειρα ἐτυμολογίας. Ἡ λ. εἶναι περιεργὴ καὶ ἐρεθιστική. Δὲν μοιάζει γιὰ ξένη, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται τίποτε σ' αὐτὰ τὰ θέματα. Ἐχει ἀσφαλῶς σχέση μετ' ἑνα οὖς. ἡ *κάχτα* καὶ ἑνα ρ. *ξεκαχτίζω*. *Κάχτες* (Σιάτ., Γρεβενά) εἶναι τὰ καρῦδια ποῦ ξεφλουδίζονται ἀπὸ τὸ πράσινο περίβλημά τους, ὅταν εἶναι φρέσκα, ἢ, κυρίως, ἀπὸ τὸ σκληρό τους κέλυφος, ὅταν ξεραθοῦν, καὶ ἀφήνουν δλόκληρο τὸν καρπό (εἶναι γνωστό, πὼς ἀνάλογα μετ' τὸ εἶδος τῆς καρυδιᾶς, ὁ καρπὸς ἢ ἀποσπᾶται εὐκόλῃ δλόκληρος ἀπὸ τὸ σκληρὸ τοῦ κέλους, χωρὶς νὰ θρυμματίζεται: «βγήκε *κάχτα*», ἢ κομματιαστὰ καὶ δύσκολα).¹ Ἐχομε ἐπομένως τὴν ἐξῆς λεξιλογικὴ κατάσταση: *κάχτα* - *ξεκαχτίζω*, *δαχτος* - *δλόκαχτος*. Ἐὰν ἡ συσχέτιση εἶναι σωστή, τότε τὸ *δαχτος* πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ σημασιολογικὰ ἀπὸ τὴν ἔκτυπη ὁμοιότητα τοῦ καρυδιοῦ πρὸς τὸ πράσινο περίβλημά του καὶ τοῦ καρποῦ πρὸς τὸ κέλυφος. Ἔτσι ὁμως μετατοπίζεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐτυμολογικῆς ἀναγωγῆς ἀπὸ τὸ *δαχτος* στὸ *κάχτα*, χωρὶς μ' αὐτὸ νὰ διευκολυνόμαστε σὲ τίποτε, γιὰ τὸ τελευταῖο μοιάζει μεταρρηματικὸ οὐσιαστικὸ ἀπὸ ἑνα ρ. *καχτίζω*, ποῦ δὲν μαρτυρεῖται, καὶ γιὰ τὸ μεταρρηματικὸ οὐσιαστικὸ θὰ ἦταν δύσκολο νὰ δημιουργηθῇ ἑνα τέτοιο ἐπίθετο, ποῦ φαίνεται σὰν ρηματικὸ μετ' τῇ σειρά του (-τος). Γι' αὐτὸ νομίζω ὅτι καὶ τὸ *κάχτα* καὶ τὸ *δαχτος* πρέπει νὰ ἀναχθοῦν σὲ μιὰ κοινὴ ρηματικὴ ἔννοια ποῦ, πρὸς τὸ παρόν, μοῦ διαφεύγει.

Ἄν ἀναλύσουμε τὸ *δαχτος*, μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε τὴν κατάληξη -τος (ρηματικὸ ἐπίθετο) καὶ τὸ δ-. Τὸ τελευταῖο μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὸ *εὐ-μορφος* > *δ-μορφος*, ὁπότε πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε ἑνα θέμα ποῦ νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ χειλικὸ ἐπίσης σύμφωνο, γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐξέλιξη αὐτῇ (*εὐμορφος* > *όμορφος*). Ἐνα τέτοιο θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ *παγ-*, τοῦ *πήγ-νυ-μι*: *εὐ-πακ-τος*. Ἡ συμφωνικὴ ἀφομοίωση εἶναι δυνατὴ (πβλ. *ἀετομάχος* > *ἀτούμαχος* καὶ *κούμαχος* Ροδ. ἰδ., βουκόλος > *βοῦκκουλλος* καὶ *κούκκουλλος* Ροδ. ἰδ., κ.ά.) καὶ ἡ σημασιολογικὴ ἐρμηνεία εὐκόλῃ (*εὐπηκτος*=καλοφτιαγμένος, στερεός, βλ. L- J⁹ ἑ.λ.), προτιμῶ ὁμως νὰ μὴν ἐπεκταθῶ σήμερα, περιμένοντας ἄλλους διαλεκτικούς τύπους τῆς ἴδιας λέξης².

παταγώννυμι (< *πιταγώνομαι*)=τρομάζω ἀπὸ κάποιο ξαφνικὸ γεγονός. Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο οὖς. ὁ *πάταγος*, ποῦ εἶναι μαρτυρημένο ἀπὸ τὸν Ὀ-

¹ Ὅποτε στὰ Γρεβενά ὀνομάζεται *κούγκαβο*, ποῦ μοιάζει σλαβικὸ, δὲν ἀποκλείεται ὁμως νὰ εἶναι βλάχικο (λατ. *con-cavus*);

² Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἡ συσχέτιση *δαχτος*-*κάχτα*, ἡ πιὸ πιθανὴ παραγωγή θὰ ἦταν ἀπὸ τὸ **αῦτατος* (=αὐτατός, πβλ. Τσοπανάκη, Μιὰ δωρικὴ ἀντωνυμία, Ρόδος 1948, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχομε τοὺς τύπους *ἀπαντός* καὶ *ἀπατός*; ἐξ ἴσου πιθανὴ ὁμως θὰ ἦταν καὶ ἀπὸ τὸ *εὐτατος* (=εὐτηκτος) καὶ *εὐτακτος* (-τάσσω), (ἂν καὶ τὸ τελευταῖο δὲν προσφέρεται πολὺ ἀπὸ σημασιολογικὴ ἀποψη.

μηρο ἤδη μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ξαφνικοῦ ξηροῦ κρότου (πάταγος δένδρων πού πέφτουν, *πάταγος ὁδόντων* κττ.), ὅχι ὅμως μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ κρότου στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Τὴν ἐνέργειαν τὴν δὴλωνε τὸ ρ. *παταγέω* (ἀμτβ.), καὶ μὲ κάπως διαφορετικὴν σημασίαν τὸ *πατάσσω* (μτβ.), πὺν ἔζησε περισσότερο καὶ κατὰληξε στὴν σημασίαν *χτυπῶ* (δυνατά), *καταβάλλω*. Τὸ *παταγόννομαι* (= *παταγέω) ἀποτελεῖ νέον σχηματισμὸ ἀπὸ τὸ *πάταγος*, τὸν καιρὸ πὺν αὐτὸ σωζόταν ἀκόμα στὴ γλώσσα, γιὰ τὴν ὥρα δὲν φαίνεται νὰ σώζεται πιά¹.

πέδουμπέκει = ἀπ' ἐδῶ ὡς ἐκεῖ, *πέδουμπέρα* = ἀπ' ἐδῶ ὡς πέρα. Μολονότι τὰ συνθετικά εἶναι εὐδιάκριτα (ἀπ' ἐδῶ + ἐκεῖ, + πέρα), ὥστόσο ἡ σύνθεσις δὲν εἶναι ξεκάθαρη. Τὸ *πέδουμπέρα* πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ πρότυπο γιὰ τὸ *πέδουμπέκει*, ἡ ἐνρίνωσή του ὅμως δὲν εἶναι, σὲ μένα τουλάχιστο αὐτὴ τὴν στιγμὴ, εὐκολοεξήγητη. Ἰσως πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ κάποιο ἄλλο πρότυπο, πὺν θὰ τὴν δικαιολογοῦσε.

σ'νάζον - *εἰσάξα* = *τινάζω*, *κουνῶ* «μὴ σ'νάζετε τίς οὐρές σας» (καὶ Μπουντώνας, ξ. ἀ. 102 σ'νάζω... σείων *τινάσσω*). Ἡ ἀπ' εὐθείας παραγωγή ἀπὸ τὸ *τινάσσω* μοῦ φαίνεται δύσκολη· γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ σκεφθοῦμε ἕναν συμφυρμὸ *σεῖω* + *τινάσσω*.

σκαλιουρίζου = *δοκιμάζω* γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ φαγώσιμο (φρούτο κττ.) «*σκαλιώρ'σις πιπόν'*» καὶ μεταρρηματικὸ οὖς. ἡ *σκαλιώρα* = ἐπίσκεψη γιὰ χαιρετισμὸ καὶ εὐχὴ πρὸς τοὺς νεόνυμφους· «*Ποῦ οἱ προσκαλίσαν*» — «*Στὴ σκαλιώρα*». Δὲν ἀποκλείεται ὅμως τὸ οὖς νὰ προηγηθῇ (ἀπὸ τὴν ἑπιρρ. ἔκφραση *εἰς καλὴν(ν) ὄραν* > *σκαλιώρα* - *ίζω*). Ὑπάρχει καὶ τὸ *καλωσορίζω* = *χαιρετῶ* τὸν νεοφερμένο.

τσαγκαρ'σούλ' (< *τσαγκαροσούγλι*, *τσαγκάρης* + ὑποκορ. τοῦ *subula* > *σούβλα* καὶ *σούγλα*) = τὸ σουβλὶ τοῦ *τσαγκάρη*, μὲ κῶφωση ὑστερογενοῦς *ου* (*τσαγκαροσούγλι*) ἢ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Kretschmer.

χαλιπών' ἢ *φουτιά* = *κοντεύει* νὰ σβῆση. Τὸ ρ. φαίνεται παράγωγο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἐπίθετο *χαλεπός*, ἡ σημασιολογικὴ ἀπόστασις ὅμως ἀπ' αὐτὸ (*χαλεπόν'* *δύσεργον*, *σκληρόν*, *δεινόν*, Ἡσύχ.) εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ δύσκολα θὰ μᾶς ὡδηγοῦσε στὴν ἔννοια τῆς *ἐξασθένησης*, ἂν δὲν βροῦμε ἐνδιάμεσα. Δὲν ἀποκλείεται μιὰ παλιότερη μετάθεσις ἀπὸ τὸ *χαμηλώνω* > *χαμπλώνω* > *χαμιπλώνω* - *χαλιπώνω* (πβλ. *μάγουλο* > *μάλουγο* Σιάτ.).

Δὲν ἔχω καμιὰ ἀμφιβολία ὅτι τὰ δείγματα αὐτὰ μποροῦν νὰ πολλαπλασιασθοῦν μὲ μιὰ πιὸ λεπτομερεακὴ ἔρευνα.

Α. Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ

¹ Τὸ *παταγόννομαι* σώζεται καὶ στὴν Θράκη (*παταγόννομαι*) (πληροφορία κ. Δ. Λυπουρλή), Ἡπειρο (*παταγώννομαι*) βλ. Κορυλλέ, Ἀθηνᾶ 27, Δεξ. Ἀρχ. 95, πβλ. καὶ Φάβη, Ἀθηνᾶ 30, 16.